

Miroslav Akmadža

ODNOS BISKUPA RIJEČKE METROPOLIJE I JUGOSLAVENSKE KOMUNISTIČKE VLASTI

Prof. dr. sc. Miroslav Akmadža

Hrvatski institut za povijest

Podružnica za proučavanje povijesti Slavonije,
Baranje i Srijema

UDK: 282[262.12: 322](497.1)''1945.-1969.''

Izvorni znanstveni rad

U ovom radu pozornost će biti posvećena biskupima koji su djelovali na riječkom, senjsko-modruškom i krčkom području od uspostave komunističke vlasti 1945. do uspostave Riječke metropolije 1969. Iako će u sastav metropolije ući i istarsko područje, ovdje neće biti riječi o biskupu Dragutinu Nežiću, jer je Crkva u Istri bila u specifičnom položaju, a o tome se može puno više saznati iz knjige Stipana Trogrlića *Odnosi Katoličke crkve u Istri i jugoslavenske državne vlasti 1945.-1954.*, objavljenoj u Pazinu 2008. Tako će u ovom radu ponajprije biti riječi o biskupima Josipu Srebrniću, Viktoru Buriću i Josipu Pavlišiću.

Ključne riječi: Josip Srebrnić, Viktor Burić, Josip Pavlišić, Riječko-senjska nadbiskupija, komunizam.

* * *

Biskup Josip Srebrnić

Krčkog biskupa (od studenog 1949. apostolski administrator u Rijeci) Josipa Srebrnića možemo uvrstiti u onu skupinu biskupa koji su se otvoreno i beskompromisno suprotstavljali komunističkom režimu. Iako je bio izraziti antifašist, tj. protivnik talijanske okupacijske vlasti, nije bio spreman podržati partizanski pokret pod komunističkim, tj. ateističkim vodstvom. Da je to tako, potvrđuje i njegova okružnica upućena svećenicima Krčke biskupije 17. listopada 1944., u kojoj kaže:

U posljednje vrijeme utvrđuje se opet i opet, da među krčkim svećenicima ima takvih, koji su dali svoje ime ili vijeću ili sekciji ili udruženju takozvanih partizana, odnosno takozvanog pokreta narodnog rata. Neka bude svima, koji su dobre volje i nepomućena uma, jasnije od sunca, da pokret partizanski odnosno takozvani pokret narodnog rata, kako se taj pokret faktički vodi i provodi, zavisi u cijelosti od Komunističke stranke Jugoslavije, te služi istoj stranci za ustanovljenje komunističkog poretka među Južnim Slavenima. Iz toga slijedi da nijednom katoliku i nijednom vjerniku nije dopušteno, da bilo na koji način sudjeluje ili pomaže ove organizacije.

On svoj stav temelji na enciklici pape Pija XI. "Divini Redemptoris" od 19. ožujka 1937. u kojoj stoji da je komunizam u suštini zao "te njemu nikakvu pomoć ne smije pružati onaj, koji je pozvan da brani kršćanstvo i građanski poredak od propasti". U nastavku biskup Josip Srebrnić daje do znanja svećenicima kako će oni koji postupe suprotno navedenome biti suspendirani.¹

U jednom od svojih izvješća Komisiji za vjerske poslove Federalne Hrvatske, povjerenik Komisije Anđelko Buratović izvješćuje da je biskup Srebrnić, dok je bio pod istragom, povukao svoju okružnicu preko Odsjeka za zaštitu naroda (OZNA) na Sušaku, ali taj opoziv nije nikad dostavio svećenicima, pa svećenici nisu izišli na glasovanje u listopadu 1945. prigodom izbora za seoske i gradske Narodne odbore i za Okružnu skupštinu. Inače zbog ovakvog stava biskup Srebrnić je, prema pisanju zagrebačkog *Vjesnika*, imao neugodnosti u lipnju 1945. Naime u članku pod naslovom "Narod je osudio protunarodni rad biskupa Srebrnića" među inim piše da je narod opkolio njegovu kuću optužujući ga za rad protiv partizanskog pokreta i suradnju s okupatorima, te su vlasti iz narodnog okruženja izvukle njega i automobil. Isto tako Giuseppe Masucci, tajnik papina izaslanika pri Nadbiskupiji u Zagrebu, u svom dnevniku na dan 24. studeni 1945. bilježi da mu je rečeno kako je biskupa Srebrnića tuklo tridesetak osoba.

Biskup Srebrnić nastavio je sljedećih godina slati predstavke državnim vlastima u kojima prosvjeduje zbog zauzimanja crkvenih

1 Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Osobni fond Svetozara Ritiga (dalje OF Ritig), kut. 4.

prostorijska, oduzimanja crkvene imovine, oporezivanja svećenika, zabrana rada crkvenih društava i održavanja procesija. Posebice je prosvjedovao protiv zabrana i ometanja vjeronauka u državnim školama. Da bi svećenik mogao predavati vjeronauk u državnoj školi, morao je imati odobrenje nadležnog kotarskog narodnog odbora. Međutim, većina svećenika nije dobivala odobrenje jer ih se smatralo protivnicima režima, a oni koji bi dobili odobrenje, često su rješenje o tome dobivali pred sam kraj školske godine, tako da nisu mogli izvršiti svoju zadaću. U predstavci Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske od 7. studenoga 1947. biskup Srebrnić navodi da je svećenik Nikola Barac dobio rješenje kojim mu se ne odobrava rad sa školskom djecom "zbog negativnog stava prema našoj društvenoj i političkoj stvarnosti". Biskup ističe da bi se ovakvom neodređenom motivacijom moglo svakom ispravnom svećeniku zabraniti poučavanje vjeronauka u pučkim školama.² U predstavci od 16. veljače 1948. biskup navodi da su molbe odbijene i svećenicima Boži Matejčiću, Josipu Jadrošiću i Petru Orliću, s istim već spomenutim obrazloženjem, te zbog toga mnogi svećenici ne žele više podnositi molbe.³

Kada je početkom 1952. vjeronauk izbačen iz državnih škola, svećenici su nastavili poučavati vjeronauk u crkvama, ali su im mjesne vlasti i to zabranjivale. Protiv takvih postupaka prosvjedovao je biskup Srebrnić predstavkom Predsjedništvu Vlade FNRJ 10. siječnja 1952., u kojoj navodi da je takvu zabranu izrekao tajnik Mjesnog NO-a u Klani Andrija Valenčić svećeniku Pavlu Mršniku, a Kotarski NO Rijeka svećeniku Antunu Mavriću.⁴

Biskup Srebrnić morao je prosvjedovati i zbog raznih samovoljnih poteza mjesnih vlasti. Tako je 6. siječnja 1951. uputio predstavku Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske u svezi sa zabranom bogoslužja u crkvama grada Rijeke u ponoć na prelasku iz 1950. u 1951.

2 HDA, Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama (dalje KOVZ), kut. 132, 1349/1948. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država. Dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji*, svezak I., 1945.-1952. (dalje *Crkva i država*), Zagreb, 2008., str. 341.

3 HDA, KOVZ, kut. 131, 404/1948. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 342.

4 HDA, KOVZ, kut. 139, 1024/1952 iza 2544/1952. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 363.

godinu. Tu je zabranu povjerenik unutrašnjih poslova u Rijeci Pađen priopćio ravnatelju biskupske pisarne u Rijeci Danilu Perkanu. Pađen je tom prigodom kazao da neće trpjeti novih načina pobožnosti. Biskup je u predstavi naglasio da se vjerski život prilagođava novim potrebama i zahtjevima, te traži nove načine za svoje očitovanje. Istaknuo je da je navedena odluka bolno odjeknula među katoličkim vjernicima grada Rijeke jer u tom postupku vide odraz mržnje protiv vjerskog života.⁵ No već desetak dana poslije biskup je ponovno prosvjedovao kod istog Predsjedništva u svezi sa zabranom pjevanja božićnih pjesama pred živim jaslicama u Rijeci, koju je također izrekao povjerenik Pađen, koji je opet govorio o novotarijama.⁶

Biskup Srebrnić prosvjedovao je 30. svibnja 1951. predstavkom Ministarstvu unutrašnjih poslova NR Hrvatske u svezi s uskraćivanjem boravka u Rijeci svećeniku Modestu Borku. Naime, Povjereništvo unutrašnjih poslova u Rijeci uskratilo je Borku boravak u Rijeci s obrazloženjem da je nepotreban. Biskup u predstavi ističe da ne spada u nadležnost državne vlasti određivati što je za vjersko-duhovni život katoličkih vjernika potrebno i što nije potrebno. Ukazao je na činjenicu da je u gradu Rijeci vrlo malo svećenika, osobito s obzirom na činjenicu da je preko 36 svećenika Rijeku napustilo i otišlo u Italiju. Biskup je ustvrdio da je navedena odluka neopravdana posezanje u djelokrug Katoličke crkve i neprijateljski čin protiv nje jer joj nije sloboda na onom polju na kojem joj je ta sloboda Ustavom zajamčena.⁷

Prema navodima u nekim izvješćima (ne navodi se čijim) dostavljenim Saveznoj komisiji za vjerska pitanja, uoči zasjedanja biskupskih konferencija u rujnu 1956., u Poreču se nadbiskup Franjo Šeper sastao s biskupima Dragutinom Čelikom, Gabrijelom Bukatkom, Antunom Vovkom, Dragutinom Nežićem, Viktorom Burićem i Josipom Srebrnićem. Zaključili su da se progon Katoličke crkve u Jugoslaviji najviše očituje u pritiscima UDBA-e na bogoslove da napuste vjerske škole, pritiscima na vjerske škole uz procjenu da je na redu zatvaranje đakovačke bogoslovije, ometanju vjeronauka,

5 HDA, KOVZ, kut. 137, 271/1951. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 235.

6 HDA, KOVZ, kut. 137, 483/1951. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 237.

7 HDA, KOVZ, kut. 138, 3959/1951. Miroslav Akmadža, *Crkva i država*, sv. I., 249.

jednostranom tumačenju Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica i nepravednom oporezivanju svećenstva. Tom je prigodom biskupu Srebrniću savjetovano da ne predlaže Slovenca za pomoćnog biskupa u Krku.⁸

Državne vlasti posebice je razljutilo Srebrnićevo pismo od 25. kolovoza 1958., a u svezi s ranijom okružnicom od 9. kolovoza 1958. U pismu pojašnjava u kakvim je prilikama nastala papina enciklika "Meminisse juvat", iz koje iznosi nekoliko misli koje se općenito odnose na stanje u pojedinim zemljama, ali su se jugoslavenske vlasti u njoj prepoznale:

(...) Oni koji idu za tim, da Katoličku crkvu ignoriraju, odbijaju i sebi pokoravaju, stalno potkapaju temelje samog civilnog društva (...) Nema reda u društvu, ako se religija mimoilazi. (...) U jednu ruku vidimo, da u mnogim zemljama katolička religija ne zauzima ono mjesto koje njoj pripada, šire se zablude protiv religije i protiv morala, štampaju se nesmetano spisi koji potkopavaju sve što je lijepo i plemenito, na najveću štetu Crkve. U drugu ruku izložena je Katolička crkva, bilo latinskog, bilo istočnog obreda, progonstvima, koja vjernike sile da svoje vjersko osvjedočenje u javnosti zataje, jer bi inače trpjeli najveće štete. Vidimo već, da su mnogi duhovni pastiri istjerani od svojih zakonitih mjesta, progonjeni, ili im je onemogućeno da vrše svoju dužnost. Uz to nemaju mogućnosti, da bi se mogli putem štampe braniti; nemaju mogućnosti da bi si djecu vjerski odgajali, jer su im svi odnosni zavodi oduzeti; misionari su takodjer protjerani u mnogim stranama ili zatvoreni. Prava što ih Crkva ima, u mnogim su zemljama joj oduzeta! Ali ipak ima takovih vjernika, koji ustraju u vjernosti prema Crkvi, premda su radi toga teško progonjeni. (...) Čine se takodjer pokušaji, da bi jedinstvo u Crkvi razbili, te u tu svrhu sve poduzimaju da rastrgaju povezanost sa Sv. Stolicom. Progonitelji Crkve neka pamte, da ne će same istine nikada uništiti, jer riječ Gospodnja ostaje do vijeka. Družbu koju je Krist ustanovio, mogu doduše napadati, ali nikada je ne će moći podjarmiti, jer svoje snage crpi ona ne od ljudi, nego od Boga ...⁹

8 R. RADIĆ, Država i verske zajednice 1945-1970, knj. II., Beograd 2002., 418-419.

9 HDA, KOVZ, kut. 39, Pov. 14/1959.

Zbog svojih stavova i nastupa biskup Srebrnić jedini je od biskupa iz Jugoslavije imao problema s dobivanjem putovnice za "ad limina" posjet papi 1959. Zbog toga je biskup Srebrnić posjetio Komisiju za vjerska pitanja NR Hrvatske 21. listopada 1958., gdje je razgovarao s predsjednikom Komisije Josipom Gržetićem. Kad je biskup upitao Gržetića zašto su drugi biskupi dobili putovnicu, a on ne, Gržetić ga je upitao zašto ne traži u samom sebi motive i razloge zbog kojih su drugi biskupi dobili putovnice, a on ne. Na to je biskup odgovorio da u rješenju koje je dobio nisu navedeni motivi. Gržetić ga je optužio da zlorabi svoj položaj za neprijateljsku aktivnost, te govori da se u Jugoslaviji progoni vjera, na što je biskup kazao kako je istina da se vjera progoni i iznio mu neke primjere. Gržetić ga je ponovno optužio za neprijateljski stav prema vlastima i kazao da mu savjest ne dopušta intervenirati za njegovu putovnicu, te bi bar u budućnosti trebao pokazati više lojalnosti. Biskup je na optužbe Gržetića kazao da je on tolerantan, ali da ne može odobriti materijalistička uvjerenja i napade na papu i Crkvu. Na konstataciju Gržetića da se glede putovnice prema njemu moralo postupiti drukčije nego prema drugim biskupima, biskup Srebrnić je upitao: "Što se bojite mene?", na što je Gržetić odgovorio da ga se ne boje. Na Gržetićevu tvrdnju kako biskup nije za suradnju, biskup je odgovorio da je on uvijek za suradnju na vjerskom i kulturnom polju, ali ne i na političkom.¹⁰

Biskup se zbog svega odlučio požaliti predsjedniku države Josipu Brozu Titu, kojemu je uputio žalbu 17. siječnja 1959. (dan prije uputio je žalbu Sekretarijatu za unutrašnje poslove FNRJ).¹¹ O razlozima uskraćivanja putovnice biskupu Srebrniću, tajnik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske Zlatko Frid uputio je 28. veljače 1959. Saveznoj komisiji za vjerska pitanja dopis sljedećega sadržaja:

Uz dosada rečeno napominjemo, da biskup Srebrnić ima negativno i neprijateljsko držanje od 1945. g. pa do danas. U tom pravcu djeluje na župnike, šaljući im uputstva za rad, te pravi na njih pritisak tražeći negativan stav prema narodnim vlastima. Takodjer župnicima daje uputstva i traži od njih da neistinito prijavljuju porez. Prema svećenicima članovima Staleškog društva ima izraziti negati-

¹⁰ HDA, KOVZ, kut. 39., Pov. 87/1-1959.

¹¹ HDA, KOVZ, kut. 39, Pov. 14/1959.

van stav, i taj stav prenosi na druge biskupe, tražeći da i oni zauzmu takav stav. Svećenici i pojedini biskupi žale se na biskupa Srebrnića iznoseći da ih teroriše.

Na osnovu svega ovoga ova Komisija i dalje ostaje kod svog stava da biskupu Srebrniću ne bi trebalo izdati putnicu, ispoljavajući i na taj način diferencijaciju u ovom slučaju između biskupa.¹²

Frid je 18. srpnja 1959. uputio dopis biskupu Srebrniću u kojem ga izvješćuje kako je Savezna komisija za vjerska pitanja dobila preporuku nadbiskupa Ujčića da mu se odobri putovnica za odlazak u Rim, te je Komisija voljna udovoljiti toj preporuci. Frid na kraju poziva Srebrnića, ukoliko je još uvijek zainteresiran za navedeno putovanje, da posjeti Komisiju za vjerska pitanja NR Hrvatske u razdoblju od 27. srpnja do 1. kolovoza 1959. ili od 1. rujna 1959. nadalje, kako bi navedeni predmet mogli dati u postupak. U skladu s tim prijedlogom biskup Srebrnić posjetio je Komisiju 29. srpnja 1959. gdje je Fridu kazao da su kontakti predstavnika Crkve i vlasti apriori osuđeni na neuspjeh, zbog ideoloških razlika, jer se radi o komunističkoj ideologiji koja ide za gušenjem Crkve. Istaknuo je kako ima slučajeve da se pojedini učitelji i službenici otpuštaju iz službe zato što idu u crkvu.¹³

Na kraju je odlučeno, na insistiranje Savezne komisije, na koju je utjecao nadbiskup Ujčić, da se biskupu Srebrniću odobri putovnica.

U jednom izviješću Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske iz 1960. o biskupima, o biskupu Josipu Srebrniću zapisano je sljedeće:

Iako je senilan starac još uvijek svu vlast drži u svojim rukama. Ne poduzima akcije van Crkve i ne pokazuje nikakvu aktivnost. Sa njime se ne kontaktira, ma da rukovodioci u Rijeci smatraju da bi se sa Srebrničem moglo razgovarati. Do sada to nitko nije učinio, te su u tom smislu napravljena i određena zaduženja, te će se

12 HDA, KOVZ, kut. 39, Pov. 14/1959.

13 Zapisnik Komisije za vjerska pitanja o razgovoru Frid – Srebrnić 19. srpnja 1959. i dopis Frida Srebrniću od 18. srpnja 1959. HDA, KOVZ, kut. 39, Pov. 14/1959.

u narednom periodu sa istim obaviti neki razgovori o konkretnim problemima s terena.¹⁴

Biskup Srebrnić ostao je dosljedan u svojim stavovima sve do svoje smrti u lipnju 1966.

Biskup Viktor Burić

Viktor Burić imenovan je biskupom senjskim i modruškim 1935. godine, i na toj je dužnosti ostao četrdeset godina. Umro je 28. kolovoza 1983. godine. Ni u Drugom svjetskom ratu ni nakon rata nije podlegao pritiscima ni jednoga režima, nastojeći diplomatskom mudročću održavati koliko-toliko korektan odnos prema državnim vlastima, ne odstupajući od temeljnih interesa Katoličke crkve i njezinih vjernika. Bio je prvi biskup kojemu su nakon rata jugoslavenske vlasti 1948. dopustile odlazak u Vatikan.

Kako ni katoličke svećenike Senjske i Modruške biskupije nije mimoišla sudbina mnogih svećenika diljem Hrvatske i Jugoslavije, koji su utamničeni u komunističkim zatvorima, biskup Burić zalagao se kod državnih vlasti za njihovu slobodu. Tako se kod predsjednika Komisije za vjerske poslove NR Hrvatske i ministra u hrvatskoj komunističkoj vladi mons. Svetozara Ritiga u proljeće 1946. založio za u vojnom zatvoru u Zagrebu zatvorene Nikolu Mašića, katehetu iz Gospića, i Mihovila Hlaču, gvardijana kapucinskoga samostana u Karlobagu.¹⁵ Biskup Burić također se, pismom od 13. prosinca 1947. Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske, založio za uvjetni dopust svojim svećenicima zatočenim u logoru Stara Gradiška. U tom logoru nalazili su se Josip Vukelić, Hinko Weber i Stjepan Gabrić. U istom logoru nalazio se i bogoslov Franjo Pizet, osuđen na 3 godine prisilnoga rada s gubitkom slobode.¹⁶

Jedan od problema zbog kojega su se biskupi morali sporiti s državnim vlastima bilo je i oduzimanje crkvenih matičnih knjiga.

¹⁴ HDA, KOVZ-ZAPISNICI, knj. 2; 21. 4. 1960.

¹⁵ HDA, KOVZ, kut. 1, 115/1946., cijeli tekst napisan je rukopisom. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 99.

¹⁶ HDA, KOVZ, kut. 130, 1183/47. Pismo je poslano putem Komisije za vjerske poslove NRH uz popratni dopis u kojemu se moli da Komisija proslijedi dopis Naslovu uz svoju preporuku za pozitivno i žurno rješenje. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 293.

U Senjsko-modruškoj biskupiji još je u ratu većina matičnih knjiga potpuno ili djelomično uništena, a ono malo što je sačuvano moralo je biti predano državnim matičarima radi zaključivanja tih knjiga kao zajedničkih za Crkvu i državu. Nadopunama Zakona o državnim matičnim knjigama u siječnju 1949. bilo je zabranjeno vjerskim predstavnicima obavljati nove ili naknadne upise u crkvene matične knjige koje su s 9. svibnja 1946. zaključene kao zajedničke matice za Crkvu i državu. Za nepoštivanje ove odredbe svećenik bi bio novčano kažnjen, a knjige su mogle biti oduzete i predane na čuvanje nadležnom matičaru. Nakon toga zaredala su sve češća oduzimanja crkvenih matičnih knjiga, protiv čega je Katolička crkva prosvjedovala kod Ministarstva unutrašnjih poslova.¹⁷

Početkom 1949. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim matičnim knjigama. Tim je povodom biskup Burić 1. veljače 1949. uputio predstavku Predsjedništvu Vlade NR Hrvatske s namjerom da upozori na neke nedostatke stilizacije toga Zakona. Naime, prema tom Zakonu, zabranjeni su vjerski obredi krštenja odnosno ukopa umrlih vjernika prije nego se podnese prijava za upis u matičnu knjigu, odnosno dâ odobrenje nadležnoga narodnoga odbora. Biskup je iznio stajalište da tom svojom odredbom Zakon nepotrebno povezuje čisto vjerski obred s građanskim činom, s obzirom da su to dvije stvari, koje su do tada smatrane odijeljenima i zasebnima.¹⁸

Osim matičnih knjiga, predstavnici mjesnih vlasti oduzimali su i Stališe duša iako se radi o čisto crkvenim knjigama. Iz pisma biskupa Viktora Burića župniku u Perušiću od 12. listopada 1949. vidljivo je da ga je Komisija za vjerske poslove NR Hrvatske izvijestila kako je Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Hrvatske izdalo upute da se Stališi duša koji su vođeni u župama Perušić, Kaluđerovac, Klanac, Aleksinac i Donje Pazarište vrate župnicima.¹⁹ Međutim, njihovo oduzimanje nastavljeno je u drugim župama pa je biskup 22. prosinca 1951. tim povodom Komisiji uputio predstavku u kojoj

17 Okružnica o novim državnim propisima o vođenju matičnih knjiga, br. 444/1949., od 15. siječnja 1949., SVZN, br. 6, 1949.

18 HDA, KOVZ, kut. 133, 214/1949. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 663.

19 Biskupski arhiv u Senju, BAS, br. 1214/1949.

traži posredovanje za njihov povratak. Biskup upozorava da se radi o oduzimanju čisto crkvene imovine, te diplomatski izražava uvjerenje kako to nije u skladu s voljom viših državnih vlasti već se radi o samovolji pojedinaca, koja je vrijedna kazne ili ukora.²⁰

Kako su se zaoštravali sveukupni crkveno-državni odnosi, tako je komunistički režim zaoštravao svoju politiku prema vjeronauku. Za predavanje vjeronauka u školama svećenici su trebali dobiti suglasnost prosvjetnih vlasti, a te suglasnosti većinom su stizale nakon nekoliko mjeseci ili nikad nisu stigle. Velik broj svećenika nije dobio suglasnost za poučavanje vjeronauka u školama, s raznim obrazloženjima o njihovoj političkoj nepodobnosti. Ti su svećenici počeli održavati vjeronauk u crkvama, ali im ni to nije dopušteno, uz tvrdnje kako je vjeronauk dopušten samo u školama, te je vodstvo Katoličke crkve savjetovalo svećenicima poučavanje vjeronauka u sklopu propovijedi. Takva politika provodila se i na području Like.

U pismu od 1. rujna 1947. Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske biskup Burić, u svezi s molbama svećenika za odobrenje poučavanja vjeronauka u školama, navodi da je svećenstvo biskupija senjske i modruške zamolilo potrebnu dozvolu, ali je dozvola davana s velikim zakašnjenjem ili uopće nije dana. Ističe kako na karlovačkom i gospićkom području nije riješena nijedna molba do kraja školske 1946./1947. godine.²¹

Kako su se isti problemi ponovili i sljedeće školske godine, biskup Burić dao je upute župnicima neka nastoje djecu poučavati vjeronauk u crkvama. Međutim, pojedini su narodni odbori prijetnjama i zabranama sprečavali župnike u provođenju biskupovih uputa. Tim je povodom biskup 9. kolovoza 1948. uputio predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojoj izvješćuje o navedenom i moli da ga se izvijesti jesu li izišli kakvi propisi koji bi zabranjivali poučavanje vjeronauka u crkvama i jesu li mjesni odnosno kotarski narodni odbori ovlašteni donositi navedene zabrane.²²

U jednom kasnijem pismu Bakariću mons. Ritig piše da mu se biskup Burić potužio “kako u našoj Republici ne vlada saobra-

20 HDA, KOVZ, kut. 138, 9057/1951. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 668.

21 HDA, KOVZ, kut. 132, 1349/1948. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 341.

22 HDA, KOVZ, kut. 132, 1349/1948. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 344.

zna praksa u provođenju naredbe o fakultativnoj vjerskoj obuci u osnovnim školama i sedmoljetkama. U nekim krajevima ONO-a u Karlovcu osobito u Kordunu, u Lici i Krbavi nisu mnogi župnici uopće od nadležnih kotorskih odbora primili rješenje za pohađanje škole, a neki su pače odbori zabranili im vjersku obuku i u samim crkvama.”²³

U svezi s navedenim problemom biskup Burić je, zajedno s biskupima Mihom Pušićem i Antunom Akšamovićem, u nazočnosti ministra Ritiga, u rujnu 1948. razgovarao s potpredsjednikom Vlade NR Hrvatske Dušanom Brkićem. On im je odgovorio da mogu u crkvi poučavati vjeronauk kad hoće i koliko hoće, jer je to slobodno i to nitko ne može zabraniti. Međutim, na terenu se ništa nije promijenilo i mjesne su vlasti nastavile s dotadašnjom politikom.²⁴

Kako napretka nije bilo, biskup Burić je 13. prosinca 1949. uputio novu predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojoj podsjeća kako većem broju svećenika još uvijek nisu riješene molbe za dozvolu poučavanja vjeronauka u školama. Kaže kako je zbog toga izdao upute područnom svećenstvu da vjeronauk poučava u crkvi, ali da su pojedini predstavnici vlasti to zabranili i svim sredstvima nastoje takvu pouku vjeronauka onemogućiti. Zamolio je Komisiju neka poradi na tome da se mjesne vlasti pozovu i ne prave smetnje poučavanju vjeronauka u crkvi, ili da svećenstvo upozori na eventualne propise koji bi se protivili uputama biskupa o poučavanju vjeronauka u crkvi, kako bi mogao svećenstvu dati potrebne upute za rad na polju tako važnom za Crkvu.²⁵

Međutim, navedeni su problemi ostali i narednih mjeseci, pa je biskup Burić 13. ožujka 1951. uputio predstavku Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u kojoj traži da mu se priopći je li Savezna vlada ili Vlada NR Hrvatske, odnosno koje nadležno ministarstvo ili ustanova izdala zabranu poučavanja školske djece u crkvi, te je li izdana zabrana da svećenik, koji ima dozvolu poučavanja vjeronauka u školi, čini to u školi i u crkvi, odnosno samo u crkvi. Podsjeća kako

23 Pismo mons. Ritiga dr. Bakariću od 7. kolovoza 1950., HDA, KOVZ, kut. 137,

24 Predstavka biskupa Mihe Pušića potpredsjedniku vlade NR Hrvatske Dušanu Brkiću od 19. siječnja 1949. Prijepis predstavke poslan je Komisiji za vjerske poslove NRH s molbom da se Komisija zauzme za rješenje navedenog problema. HDA, KOVZ, kut. 133, 135/49.

25 HDA, KOVZ, kut. 134, 2209/1949. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 353.

mnogi svećenici ne mogu obaviti puno toga u školi zbog postupka uprave škole, odnosno pojedinih nastavnika, te zbog toga nastoje manjak nadoknaditi u crkvi. Biskup je na kraju zamolio da, ukoliko ne postoje propisi o zabrani poučavanja vjeronauka u crkvi, Komisija poradi na tome da se kotarskim NO-ima, odnosno upraviteljima škola izdaju upute da ne šikaniraju svećenstvo.²⁶

Konačno je, nakon postupnih uskraćivanja prava vezanih uz vjersku obuku, 31. siječnja 1952. izdana uputa ministra za prosvjetu NR Hrvatske kojom se zabranjuje predavanje vjeronauka u narodnim školama.²⁷

Nakon izbacivanja vjeronauka iz državnih škola svećenici su nastavili poučavati vjeronauk u crkvama. Međutim, vlasti su počele i to zabranjivati. Ponukan time, biskup Burić je 17. ožujka 1952. uputio predstavku ministru prosvjete NR Hrvatske Milošu Žanku, u kojoj tvrdi da je takvo tumačenje propisa pogrešno i nepravedno jer crkva nije privatna nego javna prostorija, iako su vjerske zajednice u Jugoslaviji svrstane u red privatnih udruženja. Međutim, da je crkva de facto javna zgrada, jer u nju ima pristup svatko, pa čak i onaj koji nije pripadnik dotične vjerske zajednice i jer se u njoj ne obavljaju obredi ili drugi vjerski čini kod zatvorenih vrata, već je u svakom slučaju slobodan pristup svakomu tko je voljan pristojno se ponašati i poštivati vjerske osjećaje vjernika. Ističe i da je vjerska pouka bitan dio svećeničke djelatnosti, pa brani djelatnost svećenika i u crkvi znači gaziti ustavna načela o slobodi vjere, a onaj koji to čini, ne čini ni najmanju uslugu vlastima nego, naprotiv, nanosi štetu njezinu ugledu kod kuće i u inozemstvu. Ako je vjeronaučna obuka ukinuta u državnim školama prema načelu rastave Crkve od države, onda to načelo ne može nikako logički dovesti do zaključka o zabrani vjeronauka u crkvi.²⁸

Međutim, problemi oko zabrane poučavanja vjeronauka u crkvi nastavljeni su. Zbog jedne takve zabrane u Ravnoj Gori, biskup Burić uputio je 8. srpnja 1952. predstavku Ministarstvu unutrašnjih

26 HDA, KOVZ, kut. 137, 1982/1951. Predstavku je u zamjenu za biskupa Burića potpisao tajnik Ljubo Kučan. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 360.

27 Marin SRAKIĆ, *Zabrana školskog vjeronauka u doba komunizma*, Zagreb, 2000., str. 70.

28 HDA, KOVZ, kut. 139, 2484/1952. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 366.

poslova NR Hrvatske, priloživši prijepis dopisa koji je NO općine Ravna Gora dostavio župnom uredu u Ravnoj Gori. Upozorava da kada bi se branio ili samo tolerirao od vrhovnih tijela državne vlasti takav postupak nižih tijela vlasti, to bi značilo da treba izmijeniti Ustav, barem u pogledu slobode vjeroispovijedanja, i donijeti nove zakone prema kojima je djelovanje Katoličke crkve u Jugoslaviji zabranjeno.²⁹

Iako je imao dosta korektne odnose s državnim vlastima, biskup Burić je zbog zatvaranja riječkog sjemeništa krajem 50-tih godina 20. stoljeća prestao s njima kontaktirati. Kontakte je ponovno uspostavio 60-tih godina, u vrijeme postupne normalizacije crkveno-državnih odnosa. U razgovoru s tajnikom Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske Zlatkom Fridom 17. lipnja 1960. osvrnuo se na probleme vjeronauka, riječkog sjemeništa, poreza i područstvljenja crkvene imovine.³⁰ Zbog područstvljenja župnog dvora crkve Srca Isusova na Sušaku uputio je 13. prosinca 1960. predstavku Komisiji za nacionalizaciju pri NOO-u Rijeka.³¹ Zatim je 19. prosinca 1960. uputio predstavku Komisiji za vjerska pitanja NR Hrvatske u svezi s područstvljenjem Biskupskog sjemeništa u Rijeci, sjemenišnih zgrada u Lovranu, dviju zgrada Zbornog kaptola riječkoga, samostana benediktinki i zgrade Kongregacije Blažene Djevice Marije od Sedam Žalosti u Rijeci.³² Istoga je dana Komisiji uputio predstavku i zbog područstvljenja župske zgrade crkve Srca Isusova na Sušaku, crkvene zgrade u Kastvu, zgrade kapelanske nadarbine sv. Petra u Poljanama i zgrade nadarbine don Jurja Jušića u Pobrима.³³

U razgovoru s tajnikom Komisije Fridom 8. kolovoza 1961. biskup Burić je istaknuo da će dobru volju državnih vlasti za normalizacijom crkveno-državnih odnosa on osobno promatrati s obzirom na rješenje pitanja riječkog i splitskog sjemeništa.³⁴ Biskup Burić imao je čvrst stav i glede staleških udruženja katoličkih svećenika, koje su državne vlasti osnivale radi razbijanja crkvenog jedinstva. U

29 HDA, KOVZ, kut. 140, 6776/1952. Miroslav AKMADŽA, *Crkva i država*, sv. I., str. 367.

30 HDA, KOVZ, kut. 41, Pov. 95/1960.

31 HDA, KOVZ, kut. 150, 440/1960.

32 HDA, KOVZ, kut. 150, 440/1960.

33 HDA, KOVZ, kut. 150, 441/1960.

34 HDA, KOVZ, kut. 42, Pov. 50/1961.

razgovoru s Fridom i tajnikom Kotarske komisije za vjerska pitanja NOK-a Rijeka Marijanom Polićem 13. ožujka 1962. Burić je kazao kako je udruženje stvarano protiv volje biskupa i da su biskupi zauzeli svoje stajalište u odluci „Non licet“ 1952., te da se on pridržava tog stajališta i ne misli dirati u to pitanje dok biskupi eventualno ne promjene svoje stajalište ni ukidati kazne svećenicima koji su zbog udruženja kažnjeni.³⁵

U jednom od svojih razgovora koje je vodio s predstavnicima Komisije za vjerska pitanja u prostorijama NOK-a Rijeka 16. veljače 1963. Burić se požalio Fridu i Poliću u svezi s područstavljenjem sjemeništa u Rijeci. Zatim je napomenuo da mu biskupska kuća u Senju (odnosno kuća u kojoj stanuje) prokišnjava i da nema gdje boraviti, pa se zato nalazi u Rijeci. U zapisniku Komisije o navedenom razgovoru napomenuto je kako je tijekom cijelog razgovora biskup Burić bio vrlo pasivan i kako je bilo dosta teško s njim razgovarati.³⁶

U godišnjem se izvješću Komisije za vjerska pitanja Skupštine kotara Rijeka za 1966. godinu navodi da je uspostavljanje kontakta s biskupom Burićem prilično teško s obzirom na njegovu narav. Ističe se da je Burić povučen čovjek, nekomunikativan i vrlo komotan, a svaki razgovor za njega predstavlja poseban napor, te se ne usudi ozbiljnije ući u raspravu ni po jednom pitanju jer svaku stvar želi najprije rješavati savjetovanjima sa svojim suradnicima, s kojima želi podijeliti odgovornost, te im sve češće prepušta formuliranje stava i donošenje odluka. Vlasti su stekle dojam da Burić jedva čeka trenutak kad će se moći povući s dužnosti i prepustiti posao mlađima, ponajprije biskupu Pavlišiću, čije bi eventualno postavljanje za ordinarija, zbog odnosa prema državnim vlastima, trebalo onemogućiti.³⁷

S vremenom će Burić prorijediti svoje kontakte s državnim vlastima, prepuštajući tu obvezu biskupu i kasnijem nadbiskupu i metropolitu Josipu Pavišiću. Biskup Burić umro je 28. kolovoza 1983. godine.

35 HDA, KOVZ, kut. 45, Pov. 64/1962. Više o svećeničkim udruženjima u: *Staleško društvo katoličkih svećenika Hrvatske u službi komunističkog režima*, u: *Tkalčić*, 7/2003., Zagreb, 2003.

36 HDA, KOVZ, kut. 49, Pov. 50/1963.

37 HDA, KOVZ, kut. 76, Pov. 59/1968.

Biskup Josip Pavlišić (od 1969. nadbiskup koadjutor, od 1974. rezidencijalni nadbiskup Riječko-senjske nadbiskupije)

Josip Pavlišić pripada skupini biskupa koji su se otvoreno i beskompromisno odnosili prema predstavnicima državne vlasti. Već u prvim godinama svojega biskupskog djelovanja Pavlišić se našao na udaru državnih vlasti, ponajviše zbog odnosa prema svećeničkim udruženjima. Iako će neki reći da je i on bio član udruženja, treba naglasiti da je on bio član Ćiril-metodskog udruženja u Istri koje je, za razliku od ostalih, imalo odobrenje svojega biskupa. Predsjednik Istarskog društva svećenika Božo Milanović svjedoči kako je povjerenik UDBA-e tražio da predstavnici istarskog udruženja budu nazočni na skupštini Staleškog društva katoličkih svećenika Hrvatske u Zagrebu (dalje Društvo) jer će, ako ne dođu, doći u opasnost sjemenišna zgrada, tiskanje *Istarske Danice* i molitvenika u Puli. S obzirom da su svećenici udruženja u Istri poštivali odluku biskupa iz 1952. o zabrani, odlučili su ne ići na osnivačku skupštinu u Zagreb. No s obzirom na dobre odnose Milanovića s vlastima, prijetnje UDBA-e nisu realizirane, samo su biskupi Nežić i Pavlišić pozvani na vojnu vježbu.³⁸

S druge strane, biskupi su upozoravali svećenike da će oni koji budu nazočili skupštini Društva ili se učlane u Društvo upasti “ipso facto u suspenziju a divinis”, kako piše u okružnici biskupa Josipa Pavlišića od 30. listopada 1953.³⁹

Okružno javno tužilaštvo u Rijeci pokrenulo je kazneni postupak protiv biskupa Pavlišića i donijelo rješenje kojim se nalaže oduzimanje svih primjeraka Pavlišićeve okružnice, koje su svi koji ih posjeduju morali predati službeniku unutrašnjih poslova. Bez obzira na postupke tužiteljstva 9. studenog 1953., biskup – apostolski administrator Viktor Burić u ime senjsko-modruškog ordinarijata šalje svećenstvu okružnicu u kojoj pojašnjava da će se odredbe biskupa Pavlišića, tj. ordinarijata od 30. listopada 1953. primjenjivati na sljedeći način: 1) sankcije iz navedene odredbe neće se primje-

38 Božo MILANOVIĆ, *Moje uspomene*, Pazin, 1976., str. 193.

39 Okružnica naslovnog biskupa Josipa Pavlišića, br. 255/53., od 30. X. 1953. HDA, Fond Društva katoličkih svećenika SR Hrvatske (dalje Društvo), kut. 2.

njivati do 28. studenog 1953. za prekršitelje, uz uvjet da do tog dana osobno posjete biskupa u Rijeci, 2) tko unutar tog roka ne udovolji postavljenom uvjetu, upada u kaznu navedenu u odredbi, 3) fizička nemogućnost posjeta biskupu produljuje rok samog posjeta, ali o tom biskupa treba pismeno obavijestiti.⁴⁰

Inače je biskup Pavlišić, još nakon osnivanja prvih inicijativnih odbora Društva, upozoravao svećenike da se ne uključuju u rad Društva jer će inače biti podvrgnuti suspenziji. Tako u pismu svećeniku Vilku Weberu iz Sv. Jurja kod Senja, u svibnju 1953. piše kako ga je već u veljači opomenuo, ali se on i dalje ponaša kao da ga se to ne tiče. Dalje ga moli neka bude razborit i neka se njegova razboritost ne oslanja na političke prilike već na Boga i njegovu Crkvu, te upozorava: "Ako Vam neki bezvjerac danas nešto obećava, naročito u materijalnom pogledu, budite uvjereni da to ne čini ni iz ljubavi prema Vama, a još manje iz ljubavi prema Svetoj Crkvi". Ističe kako se namjera sastoji u tome da se Crkva malo-pomalo ruši pomoću onih koji bi je morali čuvati, tj. samih svećenika. Također dodaje da će biti zahvalan za svaku korisnu opasku, ali mu neće dopustiti ići putem zablude ni po koju cijenu, te ga moli da napusti svako djelovanje u svezi sa svećeničkim udruženjima, jer će biti prisiljen suspendirati ga. Na kraju dodaje: "Nemojmo se povesti za onima, koji danomice govore i pišu o miru, a spremaju najstrašnije oružje za rat. Tako i Vi nemojte govoriti o vjernosti Crkvi, nego to pokažite činjenicama. Trpljenje i muke, koje nećemo izbjeći, kratkog su roka, a radosti što ih Bog sprema poslušnima ostaju u vijeke."⁴¹

Nedugo zatim biskupu Pavlišiću dogodio se vrlo neugodan incident, koji je možda imao veze s njegovim stavom prema svećeničkim udruženjima. Naime, biskup senjsko-modruški Viktor Burić izvijestio je Državni sekretarijat za unutrašnje poslove kako je 6. srpnja 1953. primio brzojav od Župnog ureda u Čabru da je u župnoj crkvi u Čabru 5. srpnja 1953. biskup Pavlišić vikom i kamenjem potjeran od nepoznatih osoba iz crkve dok je obavljao crkveni obred.

40 Okružnica biskupa dr. Viktora Burića svećenicima, br. 260/53/R., od 9. XI. 1953. HDA, Društvo, kut. 2.

41 Pismo biskupa Josipa Pavlišića svećeniku Vilku Weberu, br. 89/53/R., od 16. V. 1953. HDA, Društvo, kut. 2.

⁴² No to nije spriječilo biskupa Pavlišića da ustraje u svom stavu prema svećeničkim udruženjima, pa s obzirom da se svećenik Weber oglušio na navedeno pismo, te bio nazočan na sastanku inicijativnog odbora Društva u Rijeci 6. kolovoza 1953., biskup Pavlišić poslao mu je 10. kolovoza 1953. još jedno pismo u kojemu ga po drugi put opominje kanonskom opomenom uz upozorenje kako će, ako i dalje nastavi tako djelovati, biti podvrgnut suspenziji, uz opasku da biskupija nema dovoljno svećenika, ali svejedno ne treba ni jednog neposlušnog svećenika.⁴³

Zbog svog djelovanja protiv učlanjivanja u svećenička udruženja biskup Pavlišić pozvan je 2. listopada 1953. na saslušanje kod Okružnog javnog tužioca u Rijeci, gdje je optuživan zato što je, unatoč zabrani Javnog tužilaštva NRH od 6. listopada 1952., objavio i širio deklaraciju non licet, koju su vlasti okarakterizirale kao nezakonit i protuustavan akt. Biskup Pavlišić prilikom saslušanja nije htio odgovarati na pitanja već je samo kazao: “Ne mislim podnijeti svoju obranu. Razloge zbog kojih ne mislim davati svoju obranu ne kanim navoditi.”⁴⁴

Predstavnici vlasti žalili su se na Pavlišićevo djelovanje i nadbiskupu Franji Šeperu, kao i drugim biskupima. Službenik UDBA-e koji je nadbiskupa Šepera posjetio 15. ožujka 1956. kazao je da biskup Pavlišić “demonstrativno ignorira društveno uređenje, ustavni poredak i naše zakone”. Šeperu je rečeno kako je prije nekoliko dana biskup Pavlišić bio pozvan na saslušanje kao svjedok i umjesto da iznese svoj iskaz o nekim okolnostima, on je “demonstrativno šutio i žmirio”. Na kraju je, prije odlaska sa saslušanja, izjavio kako za njega zakoni i propisi ne vrijede. Šeperu je rečeno da će se ipak o tim postupcima biskupa Pavlišića morati povesti računa jer su oni adekvatni onima koje čine “svećenici ustaški emigranti i na liniji su propagandnih neprijateljskih emisija Radio Vatikana. Nemoguće je na te postupke gledati bez veze sa svim ostalim i ukoliko se utvrdi, da

42 Dopis br. 753/1953, od 7. VII. 1953. HDA, KOVZ, kut. 141.

43 Pismo biskupa J. Pavlišića svećeniku V. Weberu, br. 196/53/R., od 10. VIII. 1953. HDA, Društvo, kut. 2.

44 HDA, KOVZ, kut. 341, spis pod nazivom *Biskupi – biografije, zabilješke o razgovorima, razne informacije* – unutar njega poseban spis o biskupu Pavlišiću “Podaci o biskupu Pavlišić Josipu prikupljeni po Komisiji za vjerska pitanja Skupštine općine Rijeka”, str. 29.

postupci biskupa Pavlišića nisu samo njegova lična stvar, već da je to stav ordinarijata u Senju i Rijeci, čiji je on odgovorni funkcioner, onda će se morati poduzeti na temelju ustavnih zakonskih propisa odgovarajuće mjere. S tim da se naravno ne će prenatgliti, već da će se prikupljati materijali i u tome da će odlučujuću ulogu igrati daljnji postupci biskupa Pavlišića kao odgovornog funkcionera Senjske i Riječke biskupije, a i postupci biskupa Burića.” Šeper je pokušavao opravdati biskupa Pavlišića kao “čovjeka svoje vrsti, možda malo previše impulzivnog”, ali se složio da nema pravo izražavanjem svoje impulzivnosti ugrožavati interese ustanove u kojoj djeluje.⁴⁵

Krajem 1958. Državni sekretarijat unutrašnjih poslova (DSUP) NR Hrvatske sastavio je prijedlog u kojem se traži da se obavi razgovor s nadbiskupom Šeperom i da ga se upozori na mjere koje će se poduzeti u slučaju daljnje neprijateljske djelatnosti kardinala Alojzija Stepinca preko pisama, koje tajnim kanalima šalje iz zatočeništva u Krašiću. Navodi se kako Stepinac sve drskije pojedinim biskupima šalje pisma u kojima kleveće državnu vlast i traži od biskupa zauzimanje beskompromisnog stava prema vlastima, a osobito cijeni biskupa Pavlišića i podržava njegovo djelovanje.⁴⁶

Tijekom razgovora s Dinkom Filipijem, provincijalom franjevac trećoredaca iz Zagreba, 11. studenoga 1961., Zlatko Frid zalaže se da Pavlišić nema kontakta s predstavnicima vlasti, uzima “opozicioni stav vis a vi ostalih biskupa i sređenja odnosa sa Crkvom” i smatra da takav stav šteti procesu normalizacije crkveno-državnih odnosa.⁴⁷ U jednom podsjetniku Vjerske komisije za razgovor sa Šeperom 1962. namjeravalo se prigovoriti o tome da biskup Pavlišić održava ilegalne veze s političkim iseljeništvom i neprijateljima države te da će dobiti putovnicu samo za Koncil.⁴⁸ U svezi s tim biskup Burić je tijekom spomenutog razgovora s Fridom i Polićem 13. ožujka 1962. upitao hoće li se Pavlišiću omogućiti putovanje. Od-

45 Zapisnik UDBA-e za NR Hrvatsku, II. odjeljenje, Referada za kler, predmet: „Razgovor sa dr. Šeperom dne 15. III. 1956. g.” HDA, RSUP, SDS I., Dosje Šeper, br. 302513, 93/1561.

46 Predmet “Prijedlog za upozoravanje nadbiskupa Šepera na mjere koje bi se eventualno poduzele u slučaju daljnje neprijateljske djelatnosti Stepinca preko pisama”, datirano 27. prosinca 1958. HDA, RSUP, SDS I., Dosje Šeper, br. 302513, 93/1561.

47 HDA, KOVZ, kut. 44, Pov. 182/1961.

48 HDA, KOVZ, kut. 47, Pov. 142/1962.

govoreno je da to rješava nadležno tijelo, no da Komisija za vjerska pitanja ima ozbiljnijih prigovora na rad i držanje biskupa Pavlišića. Istaknuto je da njegovo djelovanje vrlo često prelazi okvir crkvene djelatnosti i u mnogim svojim akcijama ne pokazuje dobronamjernost.⁴⁹ O navedenom je bilo riječi i tijekom razgovora Stjepana Ivekovića, predsjednika Republičke komisije za vjerska pitanja, i Frane Franića, splitskog biskupa, 17. rujna 1962. Franić je kazao kako je čuo kako na Koncilu neće prisustvovati biskupi iz Poljske, Čehoslovačke i Mađarske, kao i Pavlišić iz Jugoslavije. Na to je Iveković kazao kako ne zna za biskupe iz istočoeuropskih zemalja, ali nije točno da Pavlišić neće putovati na Koncil. Rekao je da je Pavlišić tražio putovnicu za nekoliko zemalja i, koliko je njemu poznato, neće dobiti putovnicu samo za ostale zemlje, i to zbog toga što čini mnoge radnje koje nemaju nikakve veze s njegovim biskupskim pozivom, tj. povezuje se s iseljeništvom, prima razne promidžbene materijale i novce putem tajnih kanala i neprijateljski istupa. Upozorio je kako će, ukoliko tako nastavi, doći pod udar zakona.⁵⁰

S obzirom da je Pavlišić bio pomoćni biskup biskupa Burića, vlasti su od njega tražile da poduzme mjere u smislu smirivanja Pavlišićeva djelovanja. Tijekom razgovora 29. rujna 1962. Dušan Jardas, predsjednik Komisije za vjerska pitanja NO-a općine Rijeka, kazao je biskupu Buriću da će biskup Pavlišić dobiti putovnicu, bez obzira na njegove ispade, jer se radi o obavljanju službene crkvene dužnosti. Istaknuo je kako je tijelima vlasti poznato da je biskup Pavlišić, zajedno s još nekim osobama, radio na stvaranju ilegalne organizacije, koja se trebala zvati "Katolički podzemni pokret", s ciljem borbe protiv postojećeg državnog i društvenog uređenja u Jugoslaviji. Navodi da je Pavlišić bio povezan s izvjesnim ljudima u inozemstvu, koje je lažno i pristrano informirao o stanju u Jugoslaviji i od njih tražio financijsku pomoć za rad, te švercao stranom valutom. Jardas navodi da je u dokumentima koji su slani u inozemstvo Pavlišić tvrdio da su procesije zabranjene, ili su dopuštene samo u turističkim mjestima i onim svećenicima koji su agenti UDBA-e. Zatim da su zabranjene sve vjerske organizacije, da se na masovnim

49 HDA, KOVZ, kut. 45, Pov. 64/1962.

50 HDA, KOVZ, kut. 45, Pov. 34/1962.

i drugim sastancima napada i izruguje vjeru, papu, biskupu, svećenike. Jardas je tvrdio da je Pavlišićeva organizacija bila zamišljena prilično detaljno, sa sekcijama i rukovoditeljima sekcija, kao npr. za informacije, za stvaranje ćelija, za kontakte s inozemstvom i sl. Napomenuo je kako se o organizaciji pisalo i u inozemstvu. Burić se pravdao kako o tome ništa ne zna. Buriću je rečeno da se radi o činjenicama, kao i činjenici da Pavlišić u riječko sjemenište namješta svoje ljude od povjerenja, Šimunića, Ivaškovića i Horvata, što uvjetuje odnos vlasti prema sjemeništu, jer takvi ljudi ne daju jamstva da neće budući svećenici biti odgojeni u neprijateljskom duhu.⁵¹

Biskupu Nežiću je 1. listopada 1962. Vanja Vranjican, državni sekretar za robni promet NR Hrvatske (ranije predsjednik NO-a kotara Pula), kazao kako će vlasti, ukoliko Pavlišić ne obustavi ilegalnu aktivnost, poduzeti mjere da ga u tome potpuno onemoguće.⁵²

Prema mišljenju državnih vlasti, trebalo je sve češće kontakte biskupa s tijelima vlasti iskoristiti za iznošenje stavova koje će biskupi prenijeti u Vatikanu. Prema analizi Vjerske komisije, u smislu mogućnosti utjecaja na biskupe i njihova odnosa prema državi, najekstremniji biskup koji ima utjecaja i na druge, posebice dalmatinske, biskupe bio je Ćiril Banić. Ekstremnim biskupom smatran je i biskup Pavlišić, uz napomenu kako je biskup Burić sve pasivniji i kako treba spriječiti da na njegovo mjesto dođe biskup Pavlišić.⁵³

U vrijeme održavanja Koncila u Rimu je postavljena izložba o Crkvi šutnje, u kojoj je kritiziran i odnos jugoslavenskih vlasti prema Crkvi. Jugoslavenske su vlasti tražile od Šepera da biskupi daju izjavu za javnost u kojoj će se ograditi od navedene izložbe. Šeper je tražio mišljenje drugih biskupa što učiniti, dati neku izjavu za javnost ili ne. Kada je biskup Smiljan Čekada kazao kako bi mogli dati jednu izjavu u kojoj bi ustvrdili da se položaj Crkve u Jugoslaviji popravio, tome su se oštro usprotivili biskupi Nežić, Pavlišić i Bäuerlein, jer se prilike u Jugoslaviji nisu ništa izmijenile i takva bi se izjava mogla kasnije zlorabiti. Šeper je nakon toga zaključio da neće

51 HDA, KOVZ, kut. 47, Pov. 138/1962.

52 HDA, KOVZ, kut. 47, Pov. 139/1962.

53 Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja NRH, od 21. IV. 1960. HDA, KOVZ – zapisnici, knj. 2.

biti pisane izjave, a usmeno će kazati veleposlaniku da s izložbom biskupi nemaju nikakve veze, da su brojke na izložbi doista netočne, jer je više svećenika stradalo nego je na izložbi prikazano.⁵⁴

U izvješću Komisije za vjerska pitanja Skupštine kotara Rijeka Komisiji za vjerska pitanja SR Hrvatske za 1966. godinu, među inim, navodi se da pred Komisijom stoji zadatak “srediti materijale koji kompromitiraju biskupa Pavlišića kao čovjeka i crkvenog velikodostojanstvenika i politički i inače”, i te materijale dostaviti izaslaniku SFRJ pri Sv. Stolici, sa ciljem da se bar nešto pokuša poduzeti. Istaknuto je da bi pun uspjeh te akcije u znatnoj mjeri doveo do revidiranja stavova pojedinih mlađih biskupa, a isto tako i afirmacije jugoslavenskog izaslanstva pri Sv. Stolici u njihovim očima.⁵⁵

Kada je u vrijeme uspostave Riječke metropolije 1969. biskup Pavlišić predviđen za budućeg nadbiskupa i metropolita, jugoslavenske su vlasti pokušale utjecati na Svetu Stolicu da se to spriječi, kao i imenovanje Franje Kuharića Šeperovim nasljednikom i Marijana Oblaka zadarskim nadbiskupom. Međutim, državne su vlasti brzo shvatile da su njihovi pokušaji uzaludni, te je na sjednici Komisije za vjerska pitanja SR Hrvatske 16. prosinca 1969. odlučeno, uz prethodnu suglasnost predsjednika Izvršnoga vijeća Sabora SR Hrvatske Dragutina Haramije i predsjednice CK SKH Savke Dabčević Kučar, da se više ne poduzimaju nikakve posebne mjere s tim u svezi. Zaključeno je kako je sprečavanje imenovanja gotovo nemoguće, iako su jugoslavenske vlasti Svetoj Stolici predočile negativan stav o njihovom imenovanju.⁵⁶

Ni nakon imenovanja nadbiskupom Pavlišićev odnos prema vlastima nije se mijenjao. Posebno se našao na udaru državnih vlasti kada je početkom 1975. putovao u Južnu Ameriku (Argentina, Brazil). Državni mediji (posebice Vjesnik u srijedu – VUS) optuživali su ga za druženje s političkim iseljenicima (Danijel Crljen, Ivica Frković) uz pomoć Line Pedišića. Zbog toga je 18. travnja 1975.

54 UDBA za Hrvatsku, informacija br. 704, izvor “Luka”, primili Srećko Šimurina i Stjepan Matijašević 27. studenoga 1963., obradila Anka Alujević 17. prosinca 1963., HDA, RSUP, SDS I., Dosje Šeper, br. 302513, 93/1561.

55 HDA, KOVZ, kut. 76, Pov. 59/1968.

56 Zapisnik sa sjednice Komisije za vjerska pitanja SRH, od 16. prosinca 1969. HDA, KOVZ-zapisnici, knj. 11.

pozvan i na razgovor pri Komisiji za vjerska pitanja SR Hrvatske. Prigovoreno mu je da je kritizirao iseljenike zbog njihova nejedinstva i jer se ne znaju nositi s političkom perfidnosti komunista te da je Crkva u zemlji veći borac protiv komunista od iseljeničtva. Prigovoreno mu je i zbog spomenutog njegovog memoranduma Speckpatru. Prigovoreno mu je i da je stao na čelo ilegalne organizacije “Katolički podzemni front” uzevši konspirativno ime “Barba”. Optužili su ga da u zadnje vrijeme svojim nastupima namjerno zaoštrava crkveno-državne odnose. Prigovoreno mu je i što pomaže Smiljani Rendić, osuđenici za nacionalističko djelovanje, i da je na misi u Ogulinu izrazio suosjećanje s radnicima u inozemstvu koji su morali napustiti domovinu u kojoj za njih nije bilo kruha. U jednoj je propovjedi kazao da je sv. Pavao prije nego je postao kršćanin progonio kršćane kao kakav udbaša. Zamjeren mu je često isticanje hrvatskog, posebice u listu Zvona (hrvatski kardinal Šeper, hrvatsko narodno svetište, hrvatsko hodočašće). Pavlišić je na sve kazao: “Ja sam seljačko dijete i ne razumijem se u diplomaciju”. Na primjedbu da je svoj autoritet dao kao zastavu neprijateljskim snagama, kazao je “ma molim vas, kakve su to snage”. Rečeno mu je da su to one snage koje su ubile veleposlanika Rolovića, ubile komandira policije u Karlobagu i sl.⁵⁷

U jednom se izvješću Komisije za odnose s vjerskim zajednicama Skupštine Zajednice općina Rijeka od 10. svibnja 1976. navodi da je zbog navedenog djelovanja u Južnoj Americi Pavlišić politički osuđen ne samo od komunista nego ga u obranu nije uzeo niti jedan biskup. U skladu s tim konstatirano je da bi bilo kakav administrativni zahvat prema Pavlišiću bio promašaj, jer bi od politički osuđenog čovjeka napravili mučenika. Ističe se da su Pavlišić i njegovi ispadi jasan dokaz kome je u interesu zaoštavanje odnosa, što državnim vlastima otvara određeni manevarski prostor u rješavanju niza pitanja kao i zahtjeva. Konstatirano je da je u slučaju Pavlišića državnim vlastima potpuno jasno koga imaju pred sobom, što drugdje nije slučaj. U posebnom se poglavlju analizira biskup Pavlišić kao osoba te se navodi da ga prije svega treba promatrati u kontekstu istarskih prilika koje su bile takve da su mogle formirati politički

57 HDA, KOVZ, kut. 105, Pov. 9/1975.

ili pozitivnu ili vrlo negativnu ličnost. Ističe se da je Pavlišić formiran kao borbeni katolik, do kraja odan Crkvi, što ga je i “podiglo do časti biskupa, nadbiskupa i metropolite od običnog seoskog župnika u punom smislu i svim sadržajima te riječi”. U nastavku se navodi: “Pavlišić je presađen iz istarskog ambijenta u novu sredinu dospio pod utjecaj određenih starih laičkih krugova, zatrovanih nacionalizmom, koji su na njega, zbog njemu slične odanosti Crkvi i papinstvu te militantnosti, kao i veoma snažnih još pred rat stvorenih animoznosti prema marksizmu, izvršili jak utjecaj. Pavlišić se odmah po dolasku na naše područje veoma nerazumno sukobljuje sa velikim dijelom ovdašnjeg klera, sklonog staleškom društvu, i putem istog suradnji sa vlastima, očito po direktivama onda njemu nadređenih, hladnoratovski orijentiranih.”⁵⁸

Prilozi u svezi s nekim događanjima oko uspostave Riječke metropolije

Prilog 1.

MEĐUOPĆINSKA KOMISIJA ZA VJERSKA PITANJA RIJEČKE REGIJE

Rijeka, 7. kolovoza 1967.

IZVRŠNO VIJEĆE SABORA SR HRVATSKE

Komisija sa vjerska pitanja

Z A G R E B

Predmet: Informacija o djelatnosti klera.

Komentari i kombinacije medju klerom u vezi sa administrativno-teritorijalnom podjelom i personalnim promjenama u biskupijama našeg područja.

Još za vrijeme druge sesije II. vatikanskog koncila, biskup Pavlišić je vodio anketu među svećenicima Senjsko-modruške i Riječke biskupije, tražeći da se izjasne za jednu od slijedećih solucija budućeg crkvenog administrativno-teritorijalnog razgraničenja biskupija na ovom području. Te su alternative bile slijedeće:

- Senjsko-modruška biskupija u svojim današnjim granicama, sa prisajedinjenom Riječkom biskupijom i sjedištem u Senju;

- sadašnje stanje, tj. Senjsko-modruška biskupija i Riječka biskupija kao samostalne i u personalnom pogledu odvojene cjeline sa jedinom izmjenom da dio Senjsko-modruške biskupije do Crikvenice pripadne Riječkoj biskupiji;

- tri biskupije na području sadašnje dvije (senjsko-modruške i riječke) sa sjedištima u Rijeci, Senju i Gospiću.

Prema informacijama do kojih smo došli, većina se klera izjasnila za sadašnje stanje, smatrajući da biskup Pavlišić ima pri tome

svoje račune i želi se domoći uprave nad jednom od biskupija. Ovakvo njihovo opredjeljenje diktirano je djelomično i strahom od Pavlišićeve samovolje, koja dolazi do izražaja i sada, dok je još samo pomoćni biskup. Nije nam poznato da li je Pavlišić spomenutu anketu provodio sporazumno sa biskupom Burićem, no činjenica je da su se nakon toga njihovi odnosi u toj mjeri zaoštrili, da Pavlišić svuda koristi mogućnost i priliku za napade na biskupa Burića. Najčešće se tuži na Burićevu neaktivnost i inertnost, koja sputava njegove inicijative, te se nikad o nijednom pitanju, a posebno kad se radi o obnovama crkvenih objekata ne može sa Burićem temeljito i definitivno dogovoriti, pa je za svu neekspeditivnost u rješavanju tih pitanja kriv biskup Burić, kako to izjavljuje Pavlišić.

Razgovori o promjenama granica biskupija postali su ponovno intenzivni među klerom pred zasjedanje Biskupskih konferencija, tj. u toku ove godine. Govorilo se da postoje prijedlozi da se Senjsko-modruška i Riječka biskupija podijele na tri biskupije s tim da riječkom upravlja biskup Burić i da joj se pripoji primorski dio do Crikvenice i Gorski kotar. Dijelom Senjske biskupije sa sjedištem u Senju da bude postavljen za ordinarija kanonik i kancelar iste Kraljić Vladimir, a planinskim dijelom Senjsko-modruške biskupije, da upravlja biskup Pavlišić, sa sjedištem nove biskupije u Gospiću. Prema mišljenju većine svećenika, ovakve su Pavlišićeve kombinacije išle na zadovoljenje kanonika Kraljića, koji je protivan ne samo podijeli nego i preseljenju sjedišta Senjsko-modruške biskupije iz Senja u Rijeku. S tim bi međutim bile zadovoljene njegove ambicije za biskupskom stolicom, pa bi prestao i njegov otpor bilo kakvim promjenama.

U smislu gornjeg zanimljive su kombinacije, o kojima se u zadnje vrijeme govori među svećenicima Krčke biskupije. Prema informacijama iz tih krugova, Krčka biskupija bi zbog svoje minijaturnosti, loših veza drugih otoka sa Krkom – koje idu preko Rijeke – trebala biti ukinuta i pripojena riječkoj, sa sjedištem u Rijeci, s tim da njezin ordinarij postane biskup Karmelo Zazinović. Zazinović navodno zbog toga i nije do sada niti imenovan rezidencijalnim krčkim biskupom, iako je već prošlo više od godinu dana nakon smrti njegovog prethodnika biskupa Srebrnića.

Konkretniju informaciju o ovom pitanju dao nam je svećenik dr. Makso Pelozza. Pelozza kaže da je za problem sređenja crkveno-administrativne podjele, tj. razgraničenja između biskupija kao sa hitnim zadužen delegat Sv. Stolice mons. [Mario] Cagna. Njegov tajnik koji je nedavno boravio u Rijeci, raspravio je sa ovdašnjim odgovornim crkvenim faktorima i ovo pitanje. Prema tom dogovoru definitivno je zaključeno da Krčka biskupija bude ukinuta i pripojena Riječkoj, sa sjedištem u Rijeci. Novoj Riječkoj biskupiji bit će nadalje pripojeni oni dijelovi Senjsko-modruške biskupije koji su nekada sačinjavali Modrušku biskupiju, što bi se uzelo kao pravni osnov za rješenje ovog pitanja. Senjski biskupi, naime, nisu nikad uspjeli ukinuti ovu biskupiju i pripojiti je senjskoj – unatoč mnogim pokušajima u historiji – nego su uvijek upravljani Modruškom biskupijom, kao “stalni administratori”, pa su kao biskupi Senjsko-modruške biskupije uvođeni u upravu po kaptolima u Senju za Senjsku i Novom za Modrušku biskupiju. Prema saznanjima dr. Peloze, sada se još samo raspravlja o tome koji sve dekanati lijevo od Rječine trebaju pripasti novoj biskupiji, posebno koji dio Gorskog kotara odnosno koji sve dijelovi prirodno najviše gravitiraju Rijeci. Pelozza smatra da će ovo pitanje biti veoma brzo riješeno – najdalje kroz godinu dana – ukoliko će se rješavati samo pitanje Riječke biskupije, no obzirom na činjenicu da tada ostaje viseće pitanje slovenskog dijela Riječke biskupije i otvara daljnja pitanja hrvatskog i slovenskog dijela Tršćanske te slovenskog dijela Goričke nadbiskupije, kao i nerednog pitanja istarskih biskupija, smatra da bi se ovo pitanje moglo i kompleksno rješavati, pa će u tom slučaju svakako biti potreban nešto dulji vremenski period.

Iz razgovora sa dr. Pelozom – obzirom na sigurnost i određenost, kojom govori o ovim pitanjima – dobiva se dojam da je i on bio konzultiran. Ova pretpostavka dobiva na vrijednosti, kad se ima u vidu činjenica da Pelozza radi na djelu o historijskom razvoju riječke i goričke crkvene pokrajine.

Pelozza smatra da bi u rješavanju ovog pitanja trebali uzeti učešća i odgovarajući državni organi, jer se radi o rješavanju granica biskupija koje su uz državnu granicu naše zemlje sa Italijom, pa prema

tome i priznanju sadašnjih državnih granica između nas i Italije od strane Vatikana.

Biskup Pavlišić u čitavoj ovoj akciji pokazuje posebnu inicijativu i nastoji biti svuda prisutan. U zadnjem razdoblju najviše vremena boravi u Rijeci, te na području općina Rijeka i Opatija inicira i nastoji riješiti izvjesna imovinsko-pravna pitanja. S tim je u vezi – po prvi puta na ovom području – tražio prijem od organa vlasti, tj. kod predsjednika Općinske skupštine Opatija. Ovo govori u korist pretpostavke da su Pavlišićeve i želje i ambicije da postane biskupom Riječke biskupije. Ukoliko izbor za riječkog ordinarija bude sveden na biskupe Zazinovića i Pavlišića, onda Pavlišić ima znatne prednosti pred Zazinovićem, obzirom na zdravstveno stanje prvoga. Zazinović, naime, je teško bolestan na očima i postoji realna mogućnost da ostane slijep svakog časa. Već se od smrti biskupa Srebrnića priča među krčkim klerom da će Zazinović kada i ukoliko postane rezidencijalni krčki biskup odmah tražiti pomoćnog biskupa, a postojala su i mišljenja da će ordinarijem Krčke biskupije biti imenovana nekoja druga ličnost, a Zazinović ostati i nadalje pomoćni biskup. Ove su pretpostavke uzimale u kombinaciju svećenike Toljanić Antuna, biskupskog delegata za Cres i Lošinj i župnika u Malom Lošinju, i Šojat dr. Josipa, senjskog kanonika, župnika u Bakru. Sve spomenuto ide u prilog biskupa Pavlišića.

Smatramo da bi imenovanje biskupa Pavlišića rezidencijalnim biskupom nove Riječke biskupije imalo veoma negativne posljedice ne samo na našem nego i širem području obzirom na njegov temperament, stavove, shvaćanja i veze. Pavlišić je prema saznanjima koja o njemu imamo, jedan od najmilitantnijih biskupa u zemlji. Pod jakim je utjecajem katoličke-laičke elite, profesora Petra Šimunića, dr. Lava Znidarčića i drugih, sa kojima je svojevremeno (1962. godine) osnovao ilegalnu organizaciju, tzv. Katolički podzemni front, kojem je on bio na čelu uzevši konspirativno ime "Barba". Putem raznih, katoličkih karitativnih organizacija u Evropi intenzivno, a usput lažno, prikazivao je stanje i položaj KC u našoj zemlji. Putem svećenika emigranata Milana Simčića u Rimu, Vilima Gecelje u Salzburgu i Poglajen-Kolakovića u Parizu, održava veoma intimne i intenzivne

veze sa našom svećeničkom emigracijom. Prvi je u zemlji pokrenuo štampanje antikomunističkih publikacija, kao što su “Obraćenci XX. stoljeća”, “Ispovijest jednog komunista” i dr. Pavlišić je čovjek sa posebnim sklonostima za ilegalni rad i intrigiranje. Prvi je od biskupa u Jugoslaviji suspendirao – a neke je i ekskomunicirao – šest članova SD-a [svećeničkog društva] prilikom njegovog osnivanja 1952. godine.

Mišljenja smo, da bi obzirom na sve naprijed navedeno, trebali dogovoriti i nakon toga poduzeti potrebne mjere za onemogućavanje biskupa Pavlišića, tj. njegovo imenovanje i postavljenje rezidencijalnim biskupom bilo koje biskupije. Postojeći materijali o Pavlišićevoj aktivnosti, neodgovornosti i nerazboritosti su takvi, da bi ih po našem mišljenju bilo koja, nadležna crkvena institucija trebala ozbiljno prihvatiti.

Dr. Makso Pelosa traži našu intervenciju za zaposlenje.

Dr. Makso Pelosa vratio se nakon završenih studija iz Rima, gdje je boravio duže vremena. Postigao je doktorat iz crkvene povijesti, te je očekivao da će nakon povratka u zemlju biti zaposlen kao profesor iz svoje struke na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. U tom je smislu prije tri godine i razgovarao sa dr. Jankom Oberškim, koji mu je obećao to mjesto. Nakon povratka najprije je posjetio Oberškog u Zagrebu, međutim se ovaj nije pokazao spremnim zauzeti se za njega. Pelosa nudi nama svoje usluge historičara i spreman je angažirati se na pitanjima pobijanja iredentističke propagande, koja se vodi iz Italije prema našoj zemlji i moli da mu obezbjedimo namještenje u nekoj od odgovarajućih ustanova u Rijeci. Smatra da od strane nadležnog biskupa dr. Franića ne bi imao neprilika, jer mu je još pok. splitski biskup Bonefačić dao dozvolu da može raditi na ovom području, a ta dozvola nije nikad povučena. Mišljenja je da bi mogao imati neugodnosti jedino u slučaju da riječkim ordinarijem postane biskup Pavlišić, međutim je u tom slučaju spreman i apostatirati.

Prilog 4. – službene bilješke.

Po ovlaštenju predsjednika Komisije Dušana Jardasa, Dušan Dekanić

Na znanje

Sekretarijatu KKSKH – Rijeka
Predsjedniku SSRNH – Rijeka⁵⁹

Prilog 2.

**BISKUPSKI ORDINARIJAT POREČKO-
PULSKE BISKUPIJE I PAZINSKE APOSTOLSKE
ADMINISTRATURE**

Broj 10/1968-Prez.

Prečasnoj

BISKUPSKOJ KONFERENCIJI
ZAGREB

Čast mi je ovime zamoliti preč. jugoslavenski Episkopat, da u smislu odredaba Drugog vatikanskog koncila, predloži Svetoj Stolicu da se teritorij sadašnje Pazinske administrature potpuno i trajno pripoji Porečkoj biskupiji. (Kažem: Porečkoj biskupiji, a ne Porečko-pulskoj, jer premda su one sjedinjene pod zajedničkim biskupom, imadu ipak svaka svoj određeni teritorij. Jasno je, da pripojenjem Pazinske administrature Porečkoj biskupiji, ona ulazi u sklop Porečko-pulske biskupije, ali u dekretu pripojenja treba reći kojoj od tih dviju sjedinjenih biskupija teritorij administrature pripaja. Porečkoj

---

59 HDA, KOVZ, kut. 74, Pov. 182/1967.

zato, jer s njezinim teritorijem graniči, pače je okružuje, kako se vidi na priloženoj skici.)

Pripojenje teritorija Pazinske apostolske administrature Porečkoj (odnosno Porečko-pulskoj) biskupiji traže jaki i teški geografski i pastoralni razlozi:

Već se 18 godina upravljaju zajednički Porečko-pulska biskupija i Pazinska apostolska administratura, stojeći pod upravom i rukovodstvom istog ordinarija, niže potpisanog biskupa.

Kler se već toliko godina razmještava izmjenično po jednom i po drugom crkvenom teritoriju bez obzira na to iz kojeg dijela potječe, a istarski vjernici smatraju da je čitav istarski poluotok jedna biskupija.

Pula će u skoroj budućnosti trebati postati sjedište istarskog biskupa, jer je ona najveći i najprometniji istarski grad i k njoj gravitira na jednaki način područje cijele Istre, to jest ono Porečko-pulske biskupije kao i ono Pazinske apostolske administrature.

Svećenicima i klericima Pazinske administrature je krivo što oni već 18 godina nemaju svoga rezidencijalnog biskupa u Istri, dočim njihovi kolege iz pastve i iz bogoslovije imadu rezidencijalnog biskupa za poglavara i oca. Zbog toga su već neki svećenički kandidati Pazinske apostolske administrature, prije primanja prve tonzure tražili, da ih inkardinira u Porečko-pulsku biskupiju, jer da i oni hoće imati svoga rezidencijalnog biskupa.

Nakon potpunog pripojenja svećenici će i vjernici cijele Istre zajedničko sjemenište u Pazinu još više zavoliti i potpomagati školovanje svećeničkog pomlatka.

Porečko-pulska biskupija imade 1460 kvadratnih kilometara i 125.000 vjernika, a Pazinska apostolska administratura ima 1379 kvadr. kilom. površine i 61.000 vjernika. Prema kriterijima II. vatikanskog koncila broj vjernika je u Porečko-pulskoj biskupiji premalen za jednu normalnu i funkcionalnu biskupiju. Istom ako se Porečko-pulskoj biskupiji pripoji teritorij sa vjericima Pazinske apostolske administrature bit će ta biskupija sa 186.000 vjernika na površini od 2839 kvadr. kilom. funkcionalna u upravnom i pastoralnom smislu.

Tako povećana Porečko-pulska biskupija moći će zajedno sa Krčkom biskupijom biti sufraganke buduće Riječko-senjske nadbiskupije, dočim bi izgledalo nezgodno da teritorij Porečko-pulske biskupije bude i dalje odijeljen od Riječke područjem Pazinske apostolske administrature.

Godine 1928. Sveta je Stolica nudila porečko-pulskom biskupu b. usp. Trifunu Pederzoli-u pripojenje teritorija sadanje Pazinske administrature Porečko-pulskoj biskupiji, ali on nije prihvatio ponudu zbog pomanjkanja klera.

Sada pak, kad već veliki broj svećenika Tršćanske biskupije, to jest Pazinske apostolske administrature djeluje na području Porečko-pulske biskupije i obratno, i to pod zajedničkim ordinarijem već 18 godina, to smjerno i žarko molimo da Sveta Stolica sada provede ono što je godine 1928. nuđala tadanjem porečko-pulskom biskupu, to jest da teritorij Pazinske apostolske administrature uklopi u tijelo Porečko-pulske (juridice: porečke) biskupije. Spis Svete kongregacije Koncila, kojim je ona nudila takvo pripojenje 1928. Godine, nosi broj 147/28 (ili: 177 ili 197) i datum 21. marzo 1928.

Molim preuzv. gg. biskupe da razmotre sve ove razloge pak da Svetoj Stolici preporučé slijedeće rješenje:

"ODVAJAJU SE OD TRŠĆANSKE BISKUPIJE A TRAJNO SE I SASVIM PRIPAJAJU POREČKOJ BISKUPIJI DEKANATI: PAZINSKI, PIĆANSKI, KRŠANSKI, BUZETSKI, OPRTALJSKI I UMAŠKI; TAKOĐER SE ODVAJAJU OD KOPERSKE BISKUPIJE TE SE TRAJNO I ZAUVIJEK PRIPAJAJU POREČKOJ BISKUPIJI ŽUPE: KAŠTEL, SVETA MARIJA NA KRASU I SAVUDRIJA. UKLJUČENJEM U POREČKU BISKUPIJU SVI OVDJE NAVEDENI DEKANATI I ŽUPE POPRIMAJU PREMA PULSKOJ BISKUPIJI ODNOS KOJI ZA ODNOS POREČKE BISKUPIJE PREMA PULSKOJ PROPISUJE BULA PAPE LEONA XII. „LOCUM BEATI PETRI.“

Eto, preuzvišena gospodo i oci, to je što Vas žarko molim ja i istarsko svećenstvo, jer bi to bilo na veliku korist života i rada svete Crkve u Istri.

A da se ne bi mislilo, kao da se time od Tršćanske biskupije odvajaju područja koja su bila njezina od pamtivjeka, prilažem ovoj molbi i jedan elaborat sa historijskim podacima i geografskom skicom, odakle se vidi da su skoro svi ti dijelovi sadanje Pazinske apost. administrature u prošlosti ili bili samostalne male biskupije ili pod upravom koje druge, a ne Tršćanske biskupije ili su samo kroz kraće vrijeme bili pod Tršćanskom biskupijom. Iznosim to samo zato što mislim da će, imajući to u vidu, tršćanska dijeceza lakše pristati na odvajanje tih područja iz njezinog, toliko više, što ga je tršćanski biskup bio vjerojatno saglasio sa prijedlogom da se to provede već u godini 1928., to jest u gore navedenom slučaju kad je Sveta Stolica te dijelove Tršćanske biskupije nudila porečkom biskupu.

U nadi na povoljno rješenje, unaprijed zahvaljujem sa poštovanjem:

U POREČU, dne 25. siječnja 1968. (+ DRAGUTIN NEŽIĆ)
porečko-pulski biskup i pazinski apost. administrator

PRILOG

DIJELOVI PAZINSKE APOSTOLSKE ADMINISTRATORE
NISU UVIJEK BILI DIJELOM TRŠĆANSKE BISKUPIJE

Počnimo prema geografskoj skici odozgo:

Dekanati Umag i Oprtalj bili su teritorij Novigradske biskupije (Aemoniensis) sve do godine 1831. kada je ta Novigradska biskupija uklopljena u tršćansku. Bulom pape Eugena IV. god. 1434. bilo je određeno da teritorij Novigradske biskupije pripadne Porečkoj biskupiji, ali to nije bilo provedeno, jer je nastavila novigradska i dalje samostalnim životom.

Buzetski je dekanat pripadao prije Tršćanskoj biskupiji, a god. 1784. bio je dodijeljen Porečkoj biskupiji, a onda 1830. god. opet vraćen Tršćanskoj biskupiji.

Istočno od Pazina bijaše ab immemorabili malena Pićanska biskupija (Petensis). Ona je bila ukinuta te je godine 1788. zajedno sa

teritorijem Tršćanske i goričke dijeceze bila uključena u Gradiškansku dijecezu (Gradisca), ali budući da je ta tvorevina Gradiškanske nadbiskupije brzo zatim rasformirana (1790. god.) ostao je teritorij Pićanske biskupije unutar Tršćanske biskupije.

Između područja Pićanske biskupije i planine Učke nekoliko je župa (Šušnjeвица, Boljun, Paz, Lupoglav, Dolenja Vas) koje su godine 1784. došle pod Pulsku biskupiju, dok nisu opet kasnije vraćene tršćanskoj prigodom uređenja državnih granica između Austrije i Venecije.

Pazinski je dekanat od postanka Porečke biskupije bio njezin dio i porečki su biskupi bili vlasnici pazinskog kaštela. Kad je državna granica između Austrije i Venecije odsjekla pazinski dekanat od Poreča (koji bio pod Venecijom) upravljali su pazinskim dekanatom dugo pazinski prepoziti, posebno za to delegirani od porečkih biskupa. Još 1780. godine porečki je biskup Polesini vršio kanonsku vizitaciju u svim župama pazinskog dekanata. Istom 1784. godine došle su župe pazinskog dekanata prvi puta pod Tršćansku biskupiju.

Ovdje sad dodajemo i jednu malenu historijsku radnju, izrađenu o svemu tome na temelju dokumenata porečkog biskupijskog arhiva. Izrađena je vjerojatno god. 1928. kad se radilo o pripojenju u našoj predstavi navedenih dekanata Porečkoj biskupiji. Ta radnja potvrđuje ovdje napred po nama iznesene povijesne činjenice.⁶⁰

60 HDA, KOVZ, kut. 74, Pov. 182/1967.

RIASSUNTO

I vescovi delle diocesi di Krk e Senj-Modruš (ordinario e vescovo ausiliare) ebbero con le autorità jugoslave rapporti che vanno rapportati alle difficili condizioni di vita della Chiesa cattolica nel secondo dopoguerra. L'operato del vescovo Dragutin Nežić non è oggetto dell'analisi dato che la posizione della Chiesa istriana era ancora specifica e ancora insoluta. Gli anni cinquanta e sessanta in cui era in atto il processo di creazione dell'arcidiocesi di Rijeka-Senj ebbero quali problemi principali nei rapporti tra Chiesa e Stato le questioni riguardanti le associazioni sacerdotali filogovernative, la questione della cessazione della presenza ecclesiastica con l'ora di religione nelle scuole, la nazionalizzazione dei beni ecclesiastici. Il vescovo di Krk Josip Srebrnić nonostante essendo stato antifascista reagiva intensamente ai soprusi commessi dalle autorità comunisti contro la Chiesa dopo di che egli con molta difficoltà riuscì ad ottenere il passaporto per recarsi alla visita ad limina nel 1959. Dopo la chiusura del seminario dovuta al processo farsa inscenato dalle autorità, il vescovo Viktor Burić interruppe le relazioni con le autorità le quali, sino ad allora, erano state abbastanza buone. Dalla visione dei documenti e delle relazioni degli organi jugoslavi risulta che nei confronti del vescovo ausiliare Josip Pavlišić venivano mosse forti accuse di atteggiamento ostile nei confronti del governo comunista. Le autorità jugoslave cercarono di osteggiare senza successo la nomina a arcivescovo coadiutore di Josip Pavlišić.

Parole chiave: Josip Srebrnić, Viktor Burić, Josip Pavlišić, arcidiocesi Rijeka-Senj, comunismo.